

Артюшенко Л.В., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Олещенко В.Ю., канд. держ. упр.,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ПРАВОВОЇ ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Забезпечення в Україні високого рівня захисту прав та свобод громадян поступово стає ключовим аспектом у процесі європейської інтеграції. Для відповідності міжнародним стандартам та вимогам Європейського союзу, Україна зобов'язана провести реформи національної правової системи. Таким чином, дослідження регулювання прав і свобод в умовах євроінтеграції стає надзвичайно важливим і актуальним, оскільки воно допомагає визначити шляхи розвитку в напрямку створення правової, демократичної та соціальної держави.

Права людини є багатограним та складним соціальним явищем, їх важко переоцінити у сучасному суспільстві, оскільки вони наявні у всіх сферах життєдіяльності людини. Практична реалізація прав людини є основним критерієм оцінки рівня демократичного розвитку будь-якої держави та суспільства загалом. Л. Васильчук стверджує, що одним із головних прав людини, яке безумовно забезпечується державою, являється право на безпечне для здоров'я і життя довкілля [1]. Саме тому, в рамках євроінтеграції України, це питання стає актуальною темою досліджень, оскільки європейські стандарти вимагають від України впровадження відповідних заходів та політик, спрямованих на покращення екологічної ситуації та гарантування безпеки для здоров'я та життя населення.

У сучасному праві ЄС існує значна кількість інститутів і механізмів, спрямованих на захист прав та свобод людини і громадянина. Однак, незважаючи на це, права особистості часто порушуються, а способи їх захисту не завжди виявляються достатньо ефективними. Хоча закріплення таких прав є правовим обов'язком сучасних європейських держав, який реалізується за допомогою системи принципів, інститутів та механізмів, що прямо або опосередковано передбачені для даних цілей.

Європейський Союз безпосередньо впливає на реалізацію прав людини в Україні шляхом застосування різноманітних механізмів співпраці та діалогу. Один із найважливіших механізмів - це Угода про Асоціацію між Україною та ЄС, яка включає зобов'язання, що стосуються захисту прав людини та засад правової держави [2]. Інтеграція України до ЄС включає багато секторів, які визначають відносини між Києвом і

Брюсселем. Угода моніториться за 24 напрямками, що, серед інших, охоплюють права людини та інтелектуальну власність. Однак варто зазначити, що інтеграція в різних секторах може відрізнитися за масштабами, станом виконання та часовим горизонтом очікуваних результатів [3, с. 15].

Розробку власних спеціалізованих документів про права людини Євросоюз розпочав у 1989 році, як продовження процесу стандартизації прав людини, який було розпочато з прийняттям Декларації про права людини (1948), результатом роботи стала прийнята Хартія Співтовариства про основні соціальні права робітників. Наступний, справді революційний, крок у цьому напрямі Європейський Союз зробив у червні 1999 року, коли під час Кельнського самміту Європейська Рада прийняла рішення про створення Конвенту для розробки Хартії Європейського Союзу про основні права [4, с. 164]. Хартія Європейського Союзу стала унікальним документом у світовій практиці, яка закріпила основні прав людини у Європейському Союзі. Даний документ, по-перше, поєднав у собі усі види прав людини без винятку і, по-друге, поширив свою дію як на сферу міжнародного, так і конституційного права. Разом з тим, справжньою новацією став також спосіб викладення прав і свобод. У Хартії вони розміщені не згідно із традиційним поділом на політичні, економічні, соціальні, культурні, а відповідно до системи цінностей ЄС, на захист яких вони спрямовані. Кожний розділ символізує одну з базових цінностей або суспільне благо (гідність, свобода, рівність, солідарність тощо).

У Преамбулі Хартії зроблено важливий наголос на думці про неподільність та універсальність прав, що становлять основу людської гідності, свободи, рівності та солідарності, а тому викладені соціальні права більше не розглядаються як другорядні. Разом з тим, як відомо, дієвість і реальність прав людини залежать не лише від їх проголошення, але й від їх забезпечення відповідними юридичними гарантіями, головне місце серед яких займає діяльність ефективного і незалежного суду.

На сучасному етапі розвитку інтеграційних процесів Суд ЄС захищає, по-перше, функціональні права, які випливають зі змісту установчих договорів і специфіка яких полягає в тому, що вони захищаються тоді, коли Співтовариство має конкретну компетенцію в даному питанні; по-друге, основні права громадян Союзу, що передбачені Маастрихтським договором, по-третє, основні права і свобод людини в загальнозживаному розумінні цього поняття, що є наочним свідченням еволюції Євросоюзу в напрямі запровадження повномасштабного захисту прав і свобод людини. У підсумку слід зазначити, аналіз участі Європейського Союзу в процесі реалізації, закріплення та визначення поняття «права людини» неодмінно пов'язано із їх охороною та захистом. Окрім цього, в умовах сьогодення

на рівні Європейського Союзу здійснено уніфікацію правових систем європейських країн у галузі захисту прав людини. Окрім цього, після прийняття Хартії та запровадження громадянства ЄС, співтовариство починає не стільки конкурувати, скільки доповнювати діяльність Ради Європи у сфері захисту прав людини.

Отже, можемо дійти висновку про те, що права людини в контексті євроінтеграції - це загальна й рівна для всіх міра (норма) свободи (можливої поведінки), необхідна для задоволення основних потреб її існування, розвитку й самореалізації, яка в певних історичних умовах визначається взаємним визнанням свободи суб'єктами правового спілкування (з іншими особами, суспільством і державою) і не залежить від її офіційної фіксації державою, хоча й потребує державного визнання й гарантування. Більше того, основні права людини в Європейському Союзі - найбільш важливі, невідчужувані права і свободи людини і громадянина, з яких виникають всі інші похідні права.

Література

1. Васильчук Л.Б. Особливості реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в контексті євроінтеграції України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 5. С. 80–85. URL: <https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2021/11/VJHR-521-Last.pdf>

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода Україна від 27.06.2014 р. Дата оновлення: 25.10.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

3. Конончук І.М. Конституційно-правове регулювання інституту конституційної скарги в Україні. *Історико-правовий часопис*. 2022. № 2(19). С. 12–17. DOI: <https://doi.org/10.32782/2409-4544/2022-2/2>

4. Венецька О. Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу та Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: проблема взаємодії. *Держава і право*. Юридичні і політичні науки. 2007. Вип. 38. С. 161–167.